

Tellers van het eerste uur

1998: de eerste 130 libellenroutes worden geteld. Nu, 25 jaar later, worden sommige van die routes nog steeds gelopen. De tellers hebben de libellensamenstelling gaandeweg zien veranderen, maar zijn trouw op hun post gebleven.

Zuid-Kennemerland

Gerdien Bos

Al 25 jaar deel van libellenwerkgroep Zuid-Kennemerland! Van links naar rechts: Frans Koning, Hanneke & Hans Euwe, Marja Koning en Lydeke Citters.

Tekst: Oprichting

Gerdien Bos &
René Manger
De Vlinderstichting

We praten met KNNV-libellenwerkgroep Zuid-Kennemerland. De coördinatoren, Frans en Marja Koning, maar ook Hanneke en Hans Euwe, Lydeke van Citters en Jaco Kuiper zijn vanaf het begin betrokken. Ook zij vieren dit jaar een jubileum: 25 jaar geleden werd hun libellenwerkgroep opgericht. Dat gebeurde destijds na twee inspirerende lezingen van Marcel Wasscher in 1996 en 1997. Grappig detail is dat er na de laatste lezing ook nog een excursie werd gegeven, waarbij geen enkele libel werd gezien! Toch werd vol goede moed de libellenwerkgroep opgericht, onder de bezielende leiding van Jan-Willem van Velzen. Meteen in het eerste jaar werd gestart met het tellen van libellenroutes voor De Vlinderstichting. Dat waren er destijds 13. Nu, 25 jaar later, bestaat de werkgroep uit zo'n 15 leden en worden er 25 routes geteld. Eén daarvan, de Noordoostelijke Dubbelplas, is vanaf 1998 tot nu toe elk jaar geteld.

Hanneke: "Ik ben destijds op libellen overgestapt omdat ik op mijn vlinderroute meer libellen dan vlinders zag. Ik heb de vlinders enorm zien afnemen: eerst telde ik er vaak wel 200, nu zit er nog maar een handjevol. Dat komt onder andere doordat de damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen alle bloeiende planten wegvreten."

Goudvissen in de duinen

De werkgroep is ook voor de beheerders van groot belang. De tellers zijn veel in het veld en zien daarvoor ook van alles. Frans vertelt: "Op een keer zagen we dat iemand een stuk of 40 goudvissen had losgelaten in een duinplas. We hebben dit natuurlijk direct gemeld aan de beheerder. Die heeft toen een snoek in de plas losgelaten. En dat heeft gewerkt! Na enige tijd was er geen goudvis meer te bekennen. De snoek is daarna trouwens ook gestorven, want verder zit er geen vis in die plas."

De Grote Middenplas is een van de duinplassen die door de libellenwerkgroep wordt geteld.

Veranderende libellenfauna

We vragen hoe de libellenfauna is veranderd in de loop van de tijd. De tellers hebben de verhouding tussen steenrode en bruinrode heidelibel zien verschuiven: eerst zag je bijna alleen maar steenrode heidelibellen en een enkele bruinrode. Tegenwoordig is dat zo'n beetje andersom. Marja merkt op: "In het begin was de grote keizerlibel een heel bijzondere soort. Tegenwoordig is de zuidelijke keizerlibel al normaal geworden!" Lydeke heeft op haar route de eerste platbuiken van Zuid-Kennemerland ontdekt: "Het gebiedje waar mijn route ligt, ging helemaal op de schop. Daarna ontstond een pioniersituatie, natuurlijk de ideale omstandigheden voor de platbuik. Frans voegt daaraan toe: "Op een goede dag verscheen daar ook een tengere grasjuffer. Duidelijk met een groter lampje! We konden destijds nog niet zo gemak-

kelijk foto's maken als nu, dus ik heb de juffer met een netje gevangen, in een potje mee naar huis genomen en daar bewijsfoto's gemaakt. Daarna natuurlijk teruggegaan om het beestje weer los te laten." Er zijn ook soorten achteruitgegaan: de zwarte heidelibel is langzaamaan verdwenen en ook de geelvlekheidelibel komt nooit meer opdagen. Verder zagen de tellers de noordse witsnuitlibel vroeger meer dan nu.

Frans: "Ja, er is veel veranderd in de loop van de tijd! In de libellen die we zien, en ook in hoe dingen praktisch geregeld worden. Vroeger stuurde iedereen de waarnemingen naar ons op papier en voerden wij avondenlang alles in. Dat doen de tellers nu zelf online. Maar wat niet is veranderd, is het plezier waarmee we naar buiten gaan. Het is altijd weer een voorrecht om onze routes te gaan tellen!"

Frans en Marja Koning

De eerste tengere grasjuffer in de Middenduinen.

Frans en Marja Koning

De eerste platbuiken van Zuid-Kennemerland werden door Lydeke gevonden.

Leemputten bij Staverden

Cerdien Bos

Harry en Jannie Wouda met hun boeken over de Leemputten.

Odon-tabel

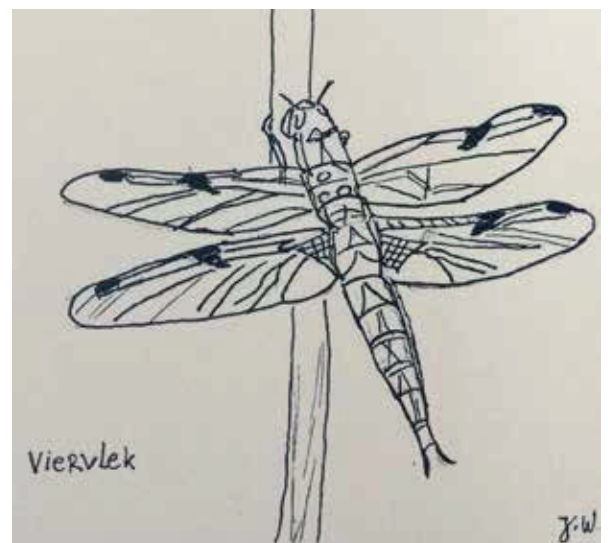
Harry en Jannie Wouda ontvangen ons op een stralende morgen bij hen thuis. Zodra we vragen naar hoe ze bij libellen betrokken zijn geraakt, begint Harry enthousiast te vertellen: "In eerste instantie keken we naar vogels en paddenstoelen, later begonnen ook de libellen me te interesseren en kocht ik een Odon-tabel. De eerste libel vond ik bij de vijver dicht bij ons huis. Ik heb er 1,5 uur over gedaan om met de tabel uit te vinden dat het een lantaarntje was!" Daarna raakte Harry betrokken bij het atlasproject. Toen er een oproep werd gedaan om 'witte gebieden' te gaan inventariseren, dacht hij aan de Leemputten bij Staverden, een afgesloten natuurgebied bij hem in de buurt. Hij besloot een poging te wagen en bij de gemeente Ermelo om toestemming te vragen. Die toestemming werd verleend en in 1996 kregen Harry en Jannie een sleutel van het hek en gingen ze voor het eerst het gebied in. "Na afloop van dat jaar hebben we een uitgebreid verslag gemaakt met een soortbeschrijving van elke soort", vertelt Harry, "en Jannie maakte er illustraties bij." De gemeente Ermelo was onder de indruk van het verslag en liet Harry bij zich komen. Zo is het balletje gaan rollen, sindsdien komen Harry en Jannie elk jaar in het gebied.

De Leemputten

Omdat ze in de Leemputten ook aardbeivlinders hadden gezien, werden Harry en Jannie benaderd

door De Vlinderstichting. Zo werden er een vlinderroute in het gebied uitgezet en ook een eitelploot voor het gentiaanblauwtje. Toen in 1998 het libellenmeetnet werd opgestart, kreeg Harry de vraag of hij ook libellen wilde tellen. En daar bleef het niet bij. Ook paddenstoelen, planten en zweefvliegen worden door het koppel geïnventariseerd.

Harry vertelt: "Het gebied is zo bijzonder omdat verschillende milieus vlak naast elkaar voorkomen. Op de ene vierkante meter kan het kalkrijk zijn, en een

Jannie maakte illustraties bij de jaarlijkse verslagen die Harry schreef voor de gemeente Ermelo.

meter daarnaast zuur. De putten zijn in de 18e eeuw gegraven om kalkrijke klei te winnen voor allerlei kleinschalige toepassingen door de bewoners uit de omgeving. Soms werd de klei even ergens opgeslagen, die plekken zijn nu dus nog steeds kalkrijk.”

Bijzondere soorten

In de loop der jaren hebben Harry en Jannie heel veel zeldzame soorten gevonden. Een bijzondere ontdekking die Jannie deed was de blauwe molenaarsatijnzwam. Deze paddenstoelsoort is een indicator voor grond die minimaal 80 jaar lang onberoerd is gebleven. Dat geldt ook voor de prachtwasplaat en de okersteelwasplaat (ook paddenstoelsoorten) die daarna zijn gevonden. Floron heeft de Leemputten bij Staverden bovendien bestempeld als de nummer 1 hotspot van planten, paddenstoelen, mossen en korstmossen van Nederland.

“Een aantal jaren geleden kwam de beheerder van het gebied met een vraag”, vertelt Harry. “De gemeente Ermelo wilde graag al haar natuurgebieden beschrijven. Ik zei natuurlijk dat ik wel een hoofdstukje over de Leemputten wilde schrijven, maar dat is een beetje uit de hand gelopen.” Uiteindelijk hebben alle veldervaringen, bijzondere waarnemingen en mooie foto’s geresulteerd in een heel boek over de Leemputten. En na de recente droge jaren kwam daar zelfs nog een deel 2 bij. Wij zijn onder de indruk van de passie en bevlogenheid van het tweetal!

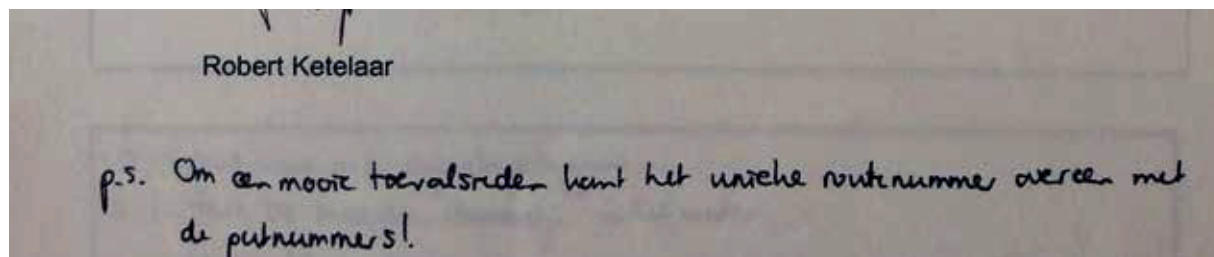
Harry Wouda

De blauwe molenaarsatijnzwam geeft aan dat de grond minimaal 80 jaar onberoerd is gebleven.

Harry Wouda

Harry en Jannie inventariseren al 27 jaar in de Leemputten bij Staverden.

Uit de oude doos: toevallig hebben de libellenroutes bij Put 26 en Put 27 de routenummers L0026 en L0027.

Drenthe

Larvenhuidjes

Voordat er Nederlandse veldgidsen en boeken over libellen beschikbaar waren, bestudeerde Gerard Abbingh al libellen. Tussen 1992 en 1994 deed hij onderzoek aan libellen in Boswachterij Borger. Ook is Gerard altijd geboeid geweest door larvenhuidjes van libellen. In de loop van de jaren heeft hij een grote larvenhuidjescollectie aangelegd, ook van buitenlandse libellensoorten.

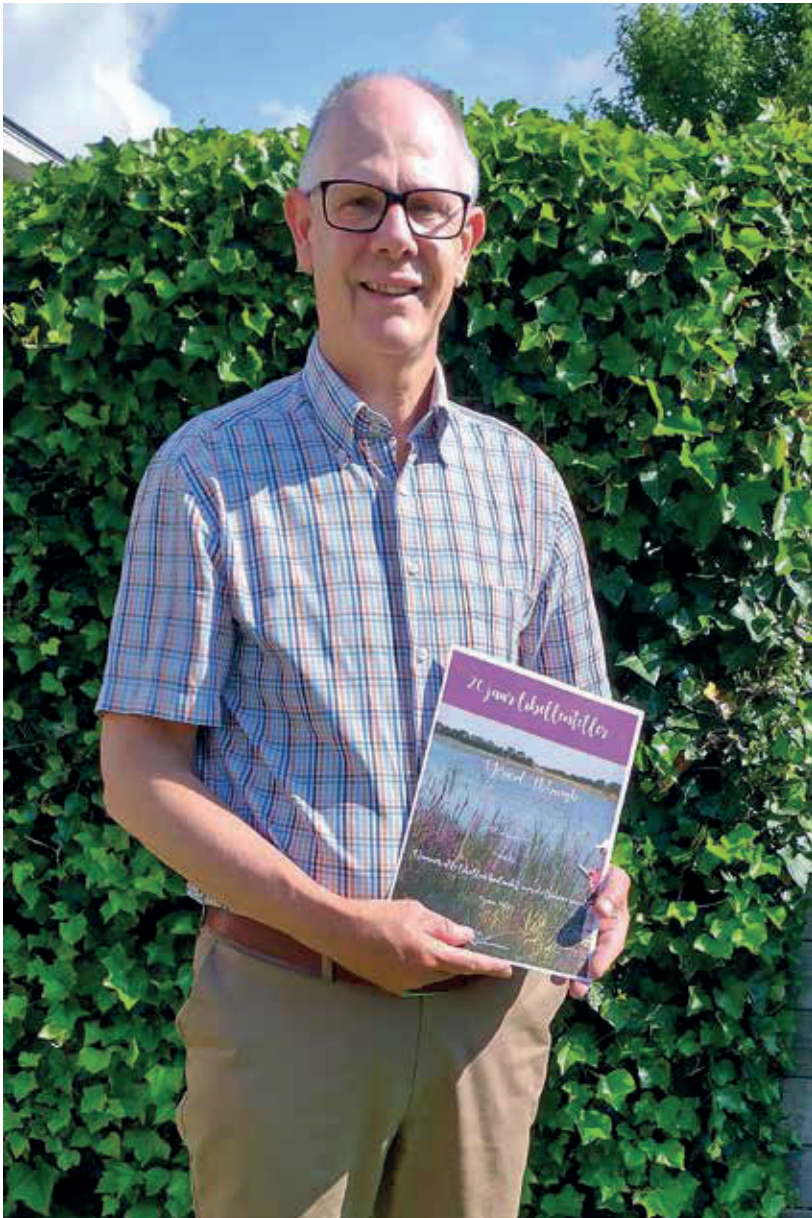
Vanaf 1999 tot heden heeft hij voor De Vlinderstichting libellenroutes geïnventariseerd. Eerder werd de noordse glazenmaker in Drenthe herontdekt en dat was mede de reden dat hij in 1999 begon met een route in het Fochteloërveen die tot en met 2014 gelopen zou worden.

Daarnaast inventariseerde hij vanaf 2001 een groene-glazenmakeroute in het gebied Wapserveense Aa,

Gerard Abbingh

Langs het Broekenloopje heeft Gerard al 25 libellensoorten geteld.

René Manger

Gerard Abbingh telt al 24 jaar libellen.

Gerard Abbingh

In Boswachterij Borger begon Gerard al in 1992 met onderzoek naar libellen.

totdat de kwaliteit van de locatie dermate achteruitging dat in 2008 met de route werd gestopt. Na de inventarisaties in het Fochteloërveen is Gerard in 2017 een libellenroute begonnen langs het Broekenloopje, de bovenloop van het Oostervoortsche Diep, tussen Peest en Norg.

Libellenwerkgroep

In 2003 werd de Libellenwerkgroep Drenthe opgericht. Samen met Willem Klok en René Manger was Gerard een van de oprichters van deze werkgroep. Gedurende 10 jaar werden met enkele tientallen vrijwilligers in de provincie libellenwaarnemingen gedaan. Dit resulteerde in 2014 in het boek "Libellen van Drenthe". Het boek bleek een succes en in 2016 werd een herziene tweede druk uitgegeven.

Invoeren van de routegegevens verloopt niet digitaal, maar met behulp van notitieboekjes. Tijdens de jaren die hij voor het meetnet heeft geïnventariseerd is hij twee keer een notitieboekje met libellenwaarnemingen in het veld kwijtgeraakt. Omdat hij voor in de boekjes had geschreven dat de inhoud van grote persoonlijke waarde was, zijn beide boekjes uiteindelijk keurig terugbezorgd.

Achteruitgang

In het Fochteloërveen waren jaarlijkse fluctuaties van de libellensoorten merkbaar, maar er veranderde per seizoen eigenlijk niet zo heel veel. Afgezien van enkele kwetsbare soorten ging het lang goed met de libellenfauna van Drenthe. Bijvoorbeeld soorten als venglazenmaker en noordse glazenmaker werden in redelijke aantallen waargenomen. Maar de laatste jaren ziet Gerard veel veranderen in de gebieden waar hij waarnemingen doet. Drenthe staat bekend om de vele veengebieden met vennen. Deze gebieden laten ook landelijk grote veranderingen zien. De meeste typische vensoorten zoals noordse witsnuitlibel, venglazenmaker en noordse glazenmaker komt hij steeds minder tegen. Aan de andere kant dienen zich ook nieuwe libellensoorten aan, bijvoorbeeld zuidelijke glazenmaker, zuidelijke keizerlibel en zuidelijke heidelibel. De betreffende veranderingen zijn ook interessant om te volgen, dus voorlopig wordt er gewoon doorgeteld.

